Strojno učenje u službi laboratorija

Zvonko Kostanjčar, Stjepan Begušić, Andro Merćep

Sveučilište u Zagrebu Fakultet elektrotehnike i računarstva
Laboratorij za analitiku financija i rizika

Laboratory for Financial and Risk Analytics

Strojno učenje

- Strojno učenje – računalo može učiti iz iskustva
- Algoritam strojnog učenja sastoji se od
  - Modela
  - Funkcije gubitka
  - Optimizacijskog postupka
- Usko je povezano s područjima
  - Statistika – zaključivanje o populaciji na temelju uzorka
    - često prisutne jake pretpostavke na populaciju
  - Umjetna inteligencija – sposobnost računala da izvodi zadaće koje uobičajeno pripisujemo inteligentnim bićima

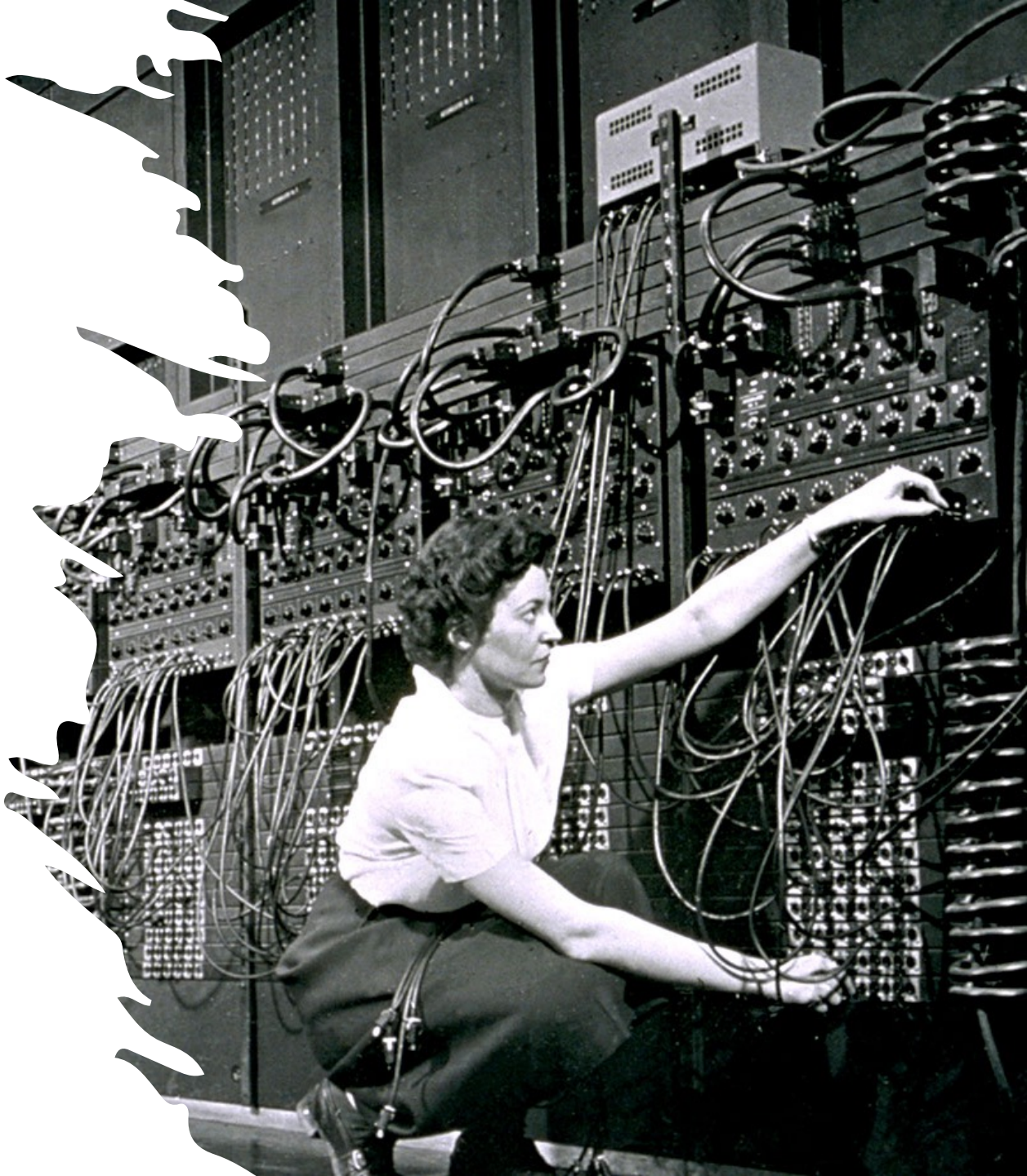

Povijest umjetne inteligencije

1940:
Prva računala i
računalni programi

1960:
Prvo računalo u
kontekstu AI-a (GPS)

1980:
Ekspertni sustavi

1990:
Inteligentni agenti,
problem-spec. AI

1956:
Umjetna inteligencija

1970:
Prva AI zima

Kraj 1980:
Druga AI zima

2010:
Duboko učenje

Umjetna inteligencija – strojno učenje – duboko učenje

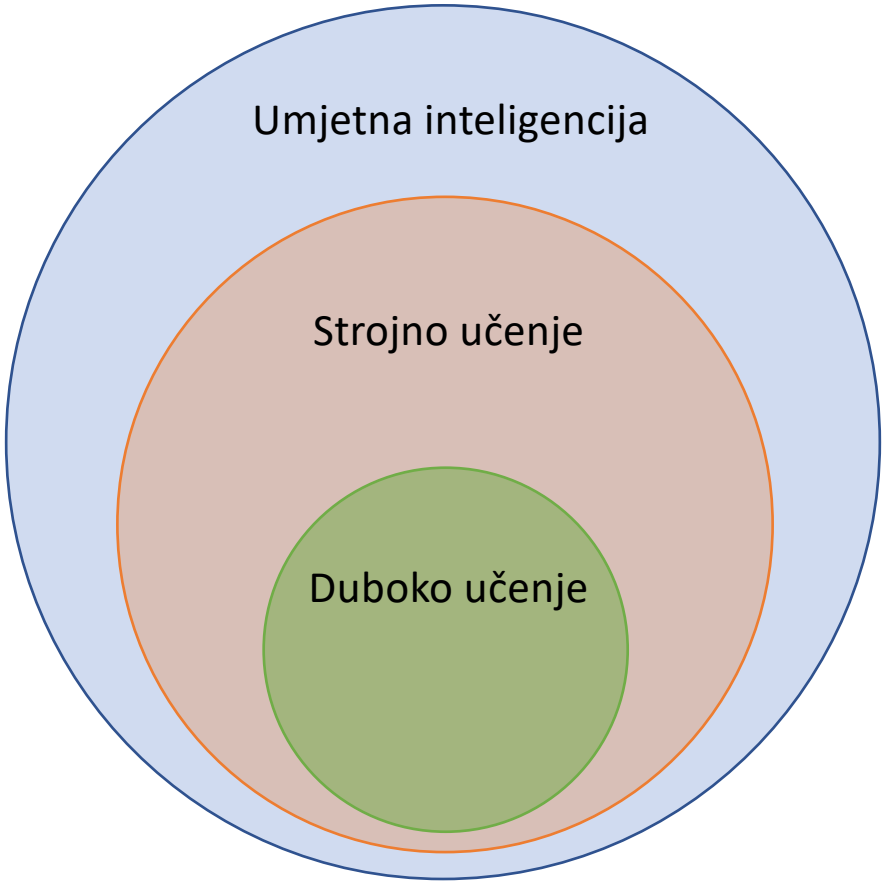

Strojno učenje – preciznije

Strojno učenje – računalni program uči iz iskustva E (engl. *experience*) s obzirom na neku klasu zadataka T (engl. *task*) i mjere uspješnosti P (engl. *performance*) ako se njegova uspješnost u zadatcima T (mjerena mjerom P) popravlja s iskustvom E.

Primjer

- **zadatak T**: prepoznati multipli mijelom iz biokemijskih rezultata pacijenta
- **mjera P**: postotak točno klasificiranih pacijenata (ima, odnosno nema, multipli mijelom)
- **iskustvo E**: skup podataka biokemijskih rezultata pacijenata i njihovih dijagnoza (svaki pacijent je točno označen)

Osnovni koncepti u strojnom učenju

- Iskustvo (E) – podaci
- Zadatak (T) – pristupi strojnom učenju
  - Nadzirano učenje
    - regresija
    - klasifikacija
  - Nenadzirano učenje
    - grupiranje podataka
    - redukcija dimenzionalnosti
    - procjena gustoće
  - Podržano učenje
- Mjera uspješnosti (P) – ovisi o zadatku

Podaci

Slike

inese NORP market has the three CARDINAL most influential names of the retail and te
nd Tencent PERSON (collectively touted as BAT ORG), and is betting big in the globa
. The three CARDINAL giants which are claimed to have a cut-throat competition with th
capital) are positioning themselves to become the 'future AI PERSON platforms'. The tri
countries and investing heavily in the U.S. GPE based AI GPE startups to leverage th
powerful initiatives and presence of these conglomerates, the market in APAC AI is for
CARDINAL , with an anticipated CAGR PERSON of 45% PERCENT over 2018 - 2024 DATE

orate on the geographical trends, North America LOC has procured more than 50%
and has been leading the regional landscape of AI GPE in the retail market. The U.S
gional trends with over 65% PERCENT of investments (including M&As, private equity, a
ence technology. Additionally, the region is a huge hub for startups in tandem with the
e ORG , IBM ORG , and Microsoft ORG .

Tekst

Signali – vremenski nizovi

Age	Sex	BMI	Children	Smoker	Region	Expenses
19	female	27.9	0	yes	southwest	16,884.92
28	male	33.0	3	no	southeast	4,449.46
32	male	28.9	0	no	northwest	3,866.86
46	female	33.4	1	no	southeast	8,240.59
37	male	29.8	2	no	northeast	6,406.41
25	male	26.2	0	no	northeast	2,721.32
23	male	34.4	0	no	southwest	1,826.84
27	male	42.1	0	yes	southeast	39,611.76
52	female	30.8	1	no	northeast	10,797.34
56	male	40.3	0	no	southwest	10,602.39
60	female	36.0	0	no	northeast	13,228.85
18	male	34.1	0	no	southeast	1,137.01
37	male	28.0	2	no	northwest	6,203.90
63	female	23.1	0	no	northeast	14,451.84
23	male	17.4	1	no	northwest	2,775.19
22	male	35.6	0	yes	southwest	35,585.58
19	female	28.6	5	no	southwest	4,687.80
28	male	36.4	1	yes	southwest	51,194.56
62	female	33.0	3	no	northwest	15,612.19
35	male	36.7	1	yes	northeast	39,774.28
24	female	26.6	0	no	northeast	3,046.06
41	male	21.8	1	no	southeast	6,272.48
38	male	37.1	1	no	northeast	6,079.67
18	female	38.7	2	no	northeast	3,393.36
60	female	24.5	0	no	southeast	12,629.90

Tablični podaci (numerički/kategorijski)

Podaci

U zadnje dvije godine je stvoreno 90% podataka

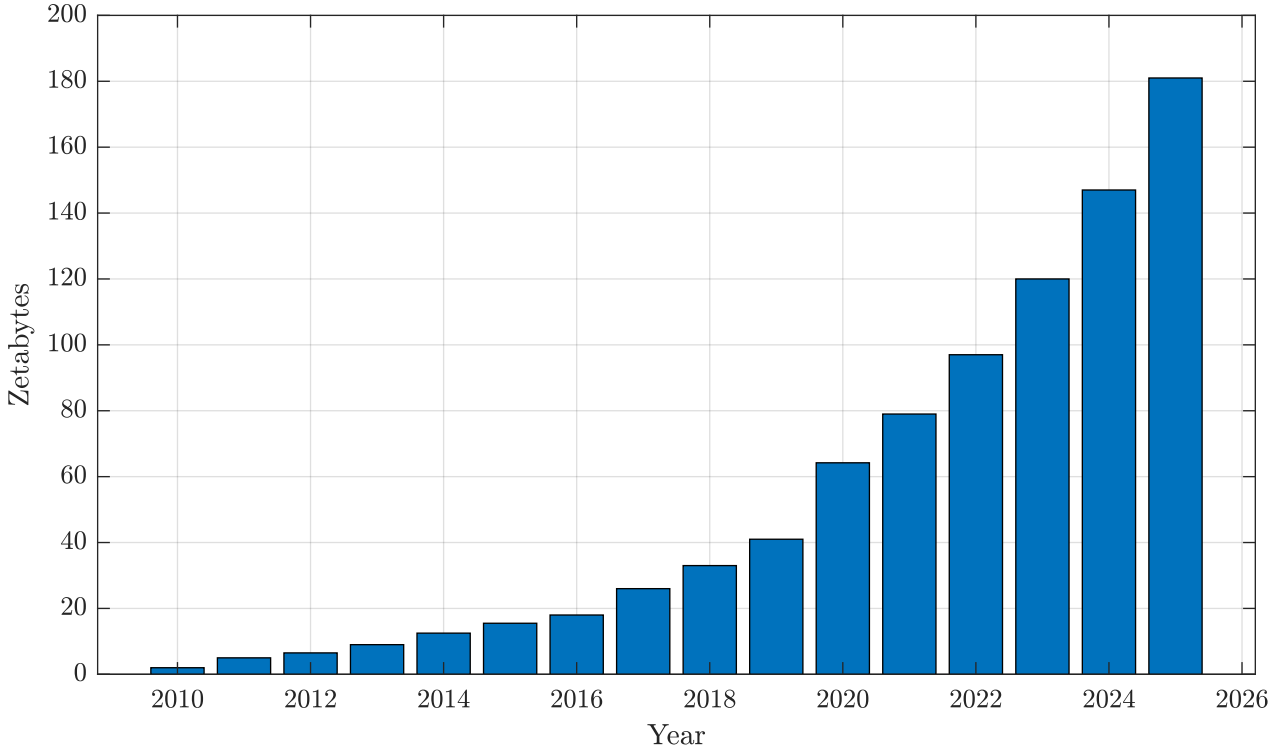

Količina podataka po godinama

Podaci su nova “nafta”

Podaci

- Uređivanje podataka i predobrada
  - Nedostajući podaci
  - Pogrešni podaci (pogotovo kod ručnog unosa)
- Izvođenje novih značajki
  - Sirovi podaci često nisu dovoljno dobri
  - Izgradnja varijabli / značajki koje su informativnije za danu primjenu
  - Često korisno domensko znanje
- Deskriptivna statistika

Pristupi strojnom učenju – nadzirano učenje – regresija

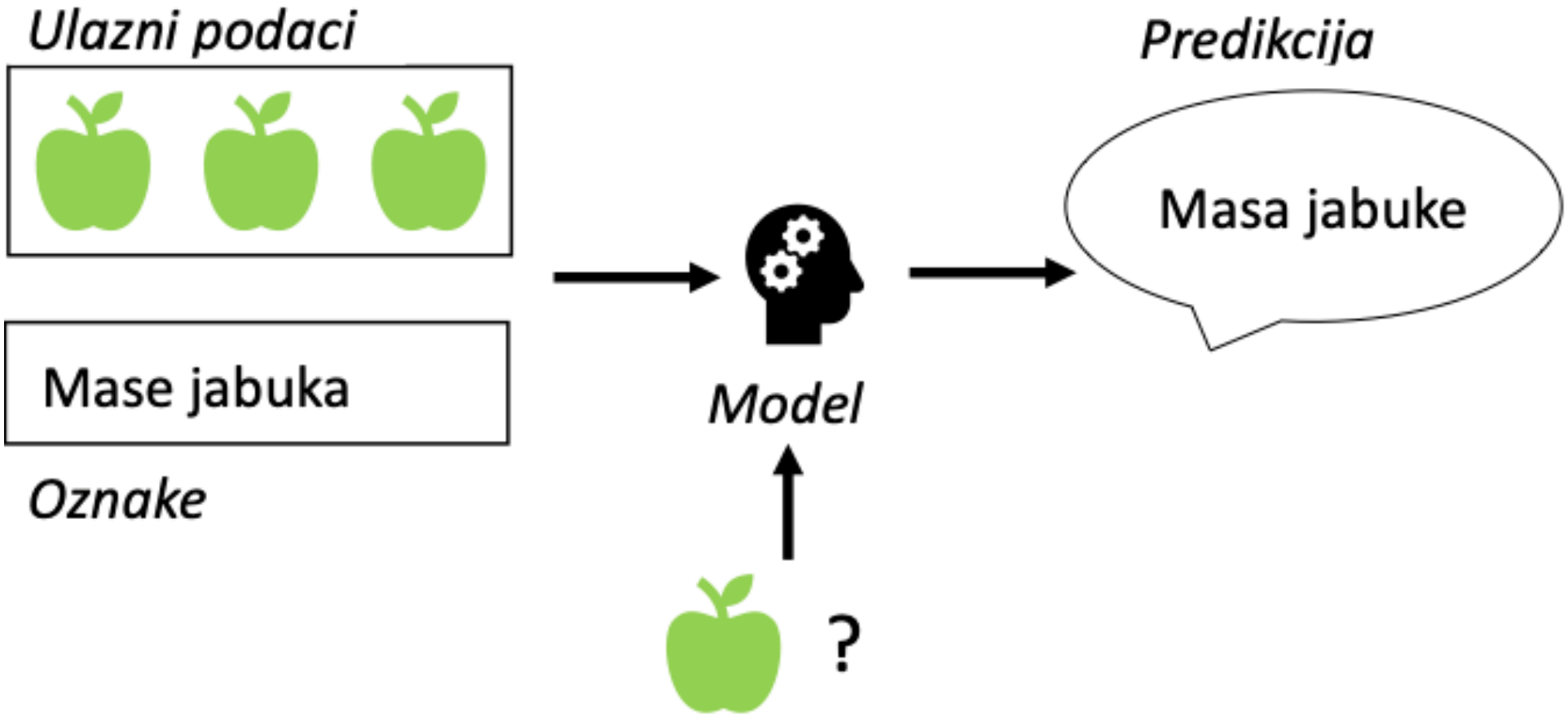

Pristupi strojnom učenju – nadzirano učenje - regresija

- Podaci – označeni
  - x_n - vektor značajki (regresori)
  - y_n - ciljna vrijednost (zavisna varijabla, odziv, …), metrička, često kontinuirana varijabla

- Zadatak: korištenjem skupa za učenje s N opservacija (ulaznih vektora x_n uz pripadajuće oznake y_n) predvidjeti ciljnu vrijednost y za novu ulaznu vrijednost x
  - Konkretno, tražimo funkciju F (model), tako da je $y = F(x)$

- Mjera uspješnosti – ima ih više, često se koriste:
  - $MSE = \frac{1}{N}\sum_{i=1}^{N}(y_i - \widehat{y_i})^2$
  - $MAE = \frac{1}{N}\sum_{i=1}^{N}|y_i - \widehat{y_i}|$
  - $R^2 = 1 - \frac{\sum_{i=1}^{N}(y_i - \widehat{y_i})^2}{\sum_{i=1}^{N}(y_i - \overline{y})}$

Pristupi strojnom učenju – nadzirano učenje – klasifikacija

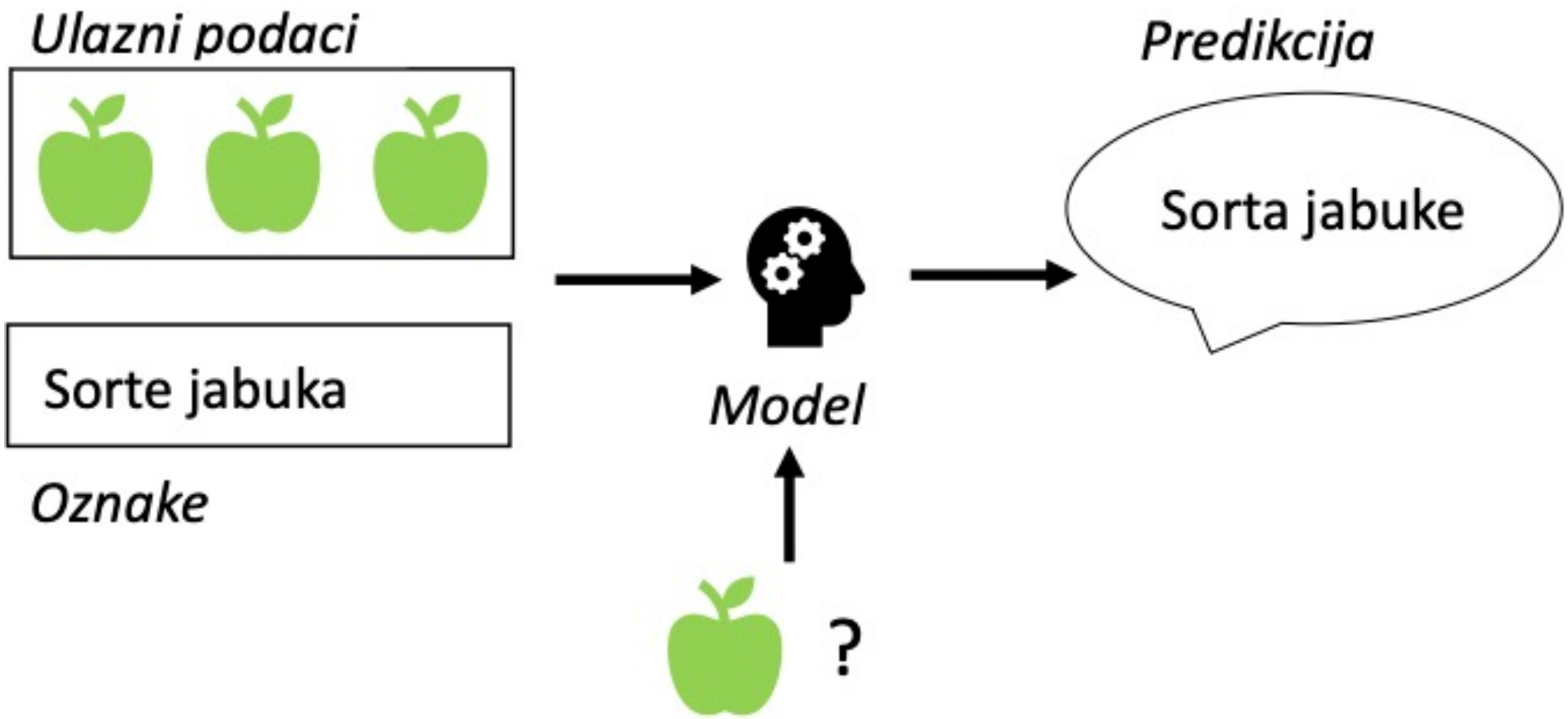

Pristupi strojnom učenju – nadzirano učenje – klasifikacija

- Podaci – označeni
  - x_n - vektor značajki (regresori)
  - y_n - oznaka klase, kategorijska varijabla (često samo dvije vrijednosti – binarna klasifikacija)

- Zadatak: korištenjem skupa za učenje s N opservacija (ulaznih vektora x_n uz pripadajuće oznake y_n) predvidjeti ciljnu klasu y za novu ulaznu vrijednost x
  - Kod binarne klasifikacije $y \in \{0,1\}$, tražimo funkciju F (model), najčešće tako da je $\mathrm{P}(\mathrm{y} = 1) = F(x)$

- Mjera uspješnosti – ima ih više, poput:
  - $Acc = \frac{TP + TN}{TP+TN+FP+FN} = \frac{TP+TN}{N}$
  - $TPR = \frac{TP}{TP+FN}$
  - $FNR = 1 - TPR = \frac{FN}{TP+FN}$
  - $TNR = \frac{TN}{TN+FP}$
  - $FPR = 1 - TNR = \frac{FP}{TN+FP}$

Pristupi strojnom učenju – nadzirano učenje – klasifikacija

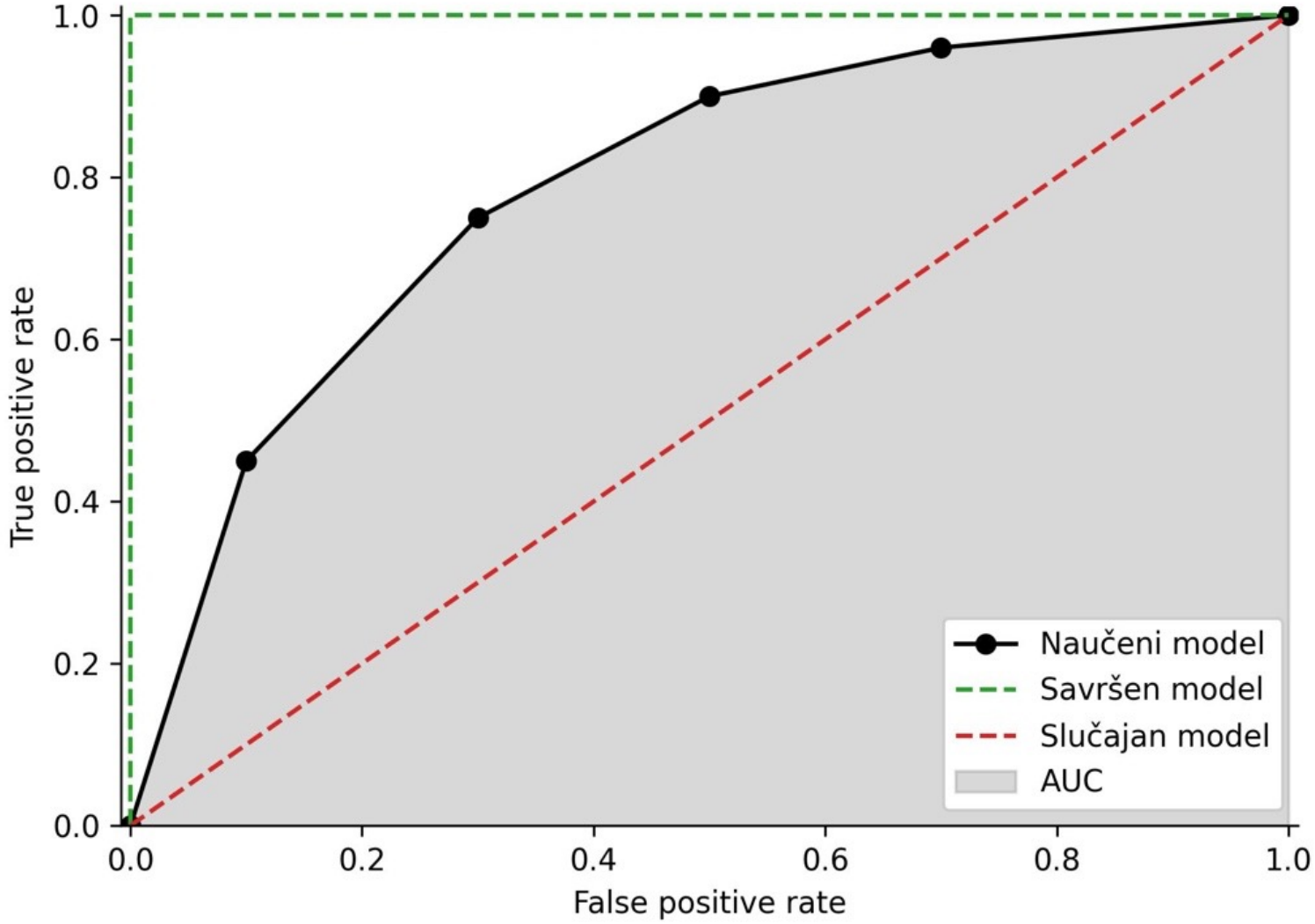

Primjer ROC krivulje – površina ispod krivulje (AUC) označena je sivom bojom. AUC savršenog modela iznosi 1.0, odnosno 0.5 za slučajan model

Pristupi strojnom učenju – nenadzirano učenje – grupiranje podataka

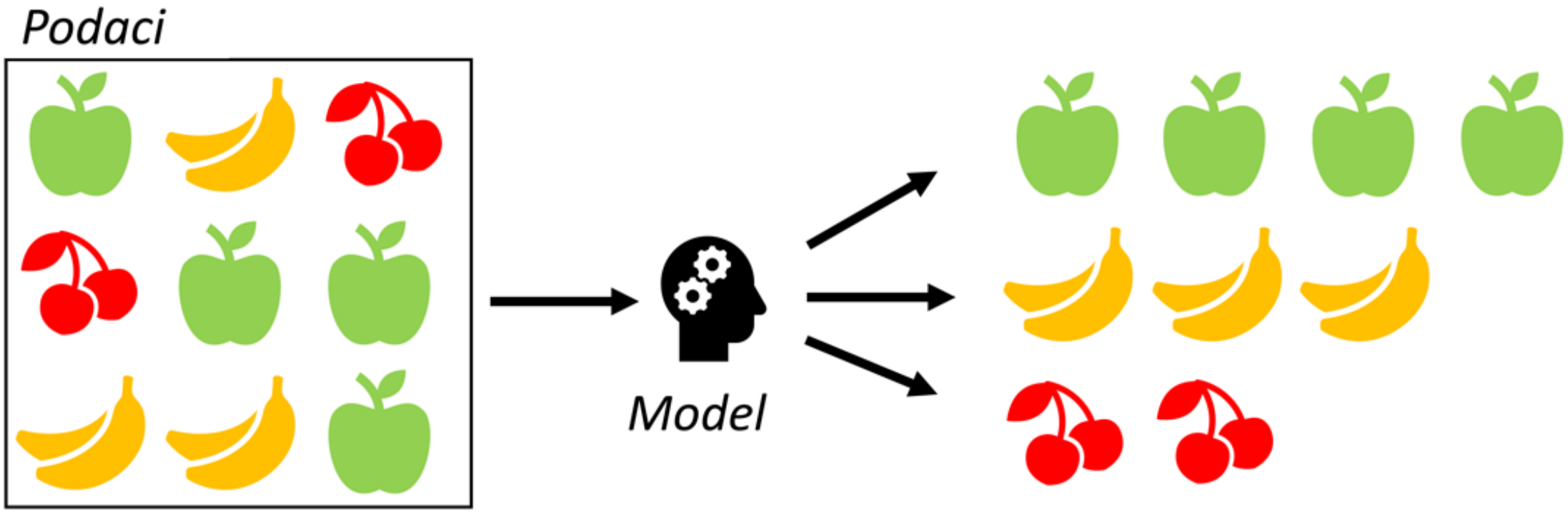

Pristupi strojnom učenju – nenadzirano učenje

- Podaci – nisu označeni
  - x_n - vektor značajki (regresori)

- Zadatak: korištenjem skupa za učenje s N opservacija pronaći uzorke ili strukture u podacima
  - Grupiranje – identificirati koliko različitih grupa ima u podacima i koji primjeri se nalaze u kojim grupama
  - Redukcija dimenzionalnosti – pronaći reprezentaciju podataka u novom nižedimenzionalnom prostoru
  - Procjena funkcije gustoće vjerojatnosti – procjeniti vjerojatnost pojavljivanja pojedinog primjera

- Mjera uspješnosti – ovise o zadatku

Prilagodba modela podacima – funkcija gubitka

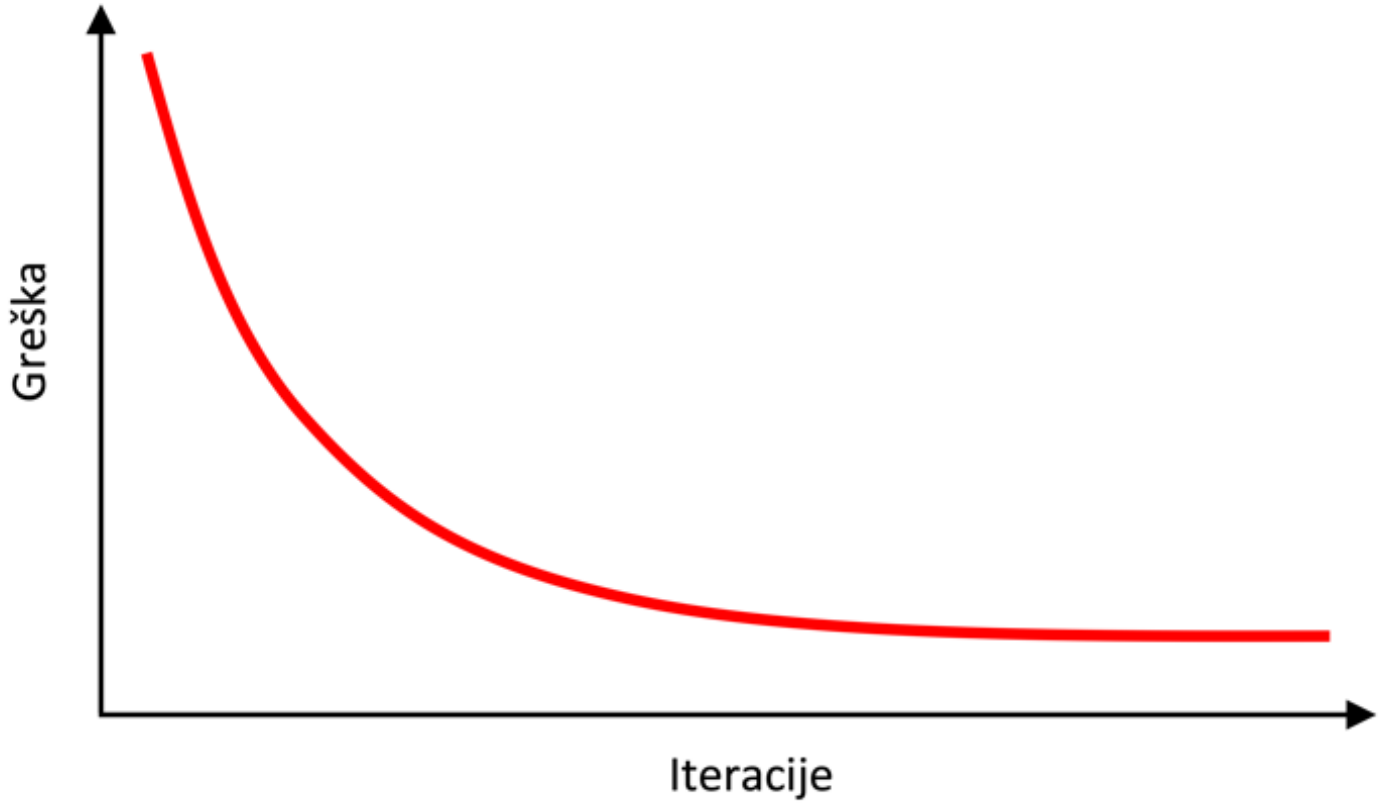

Greška modela kroz iteracije treniranja

Prilagodba modela podacima

- Kapacitet modela – razina detalja koju mogu modelirati u podacima

- Cilj treniranja
  - ~~Dobiti najbolje moguće performance na skupu za treniranje (razvojni skup)~~
  - Model radi dobro na novim neviđenim primjerima – dobro generalizira

- Prema generalizacijskim performancama razlikujemo:
  - Podnaučenost – situacija kada je model prejednostavan da bi objasnio i naučio neke složene zavisnosti u podacima
  - Prenaučenost - situacija kada je model presložen s obzirom na problem i naučio je neke zavisnosti koje u podacima zapravo ne postoje
  - U oba slučaja loša generalizacija

Prilagodba modela podacima – funkcija gubitka

- Kako bi poboljšali generalizaciju
  - Podatke dijelimo u više disjunktnih podskupova

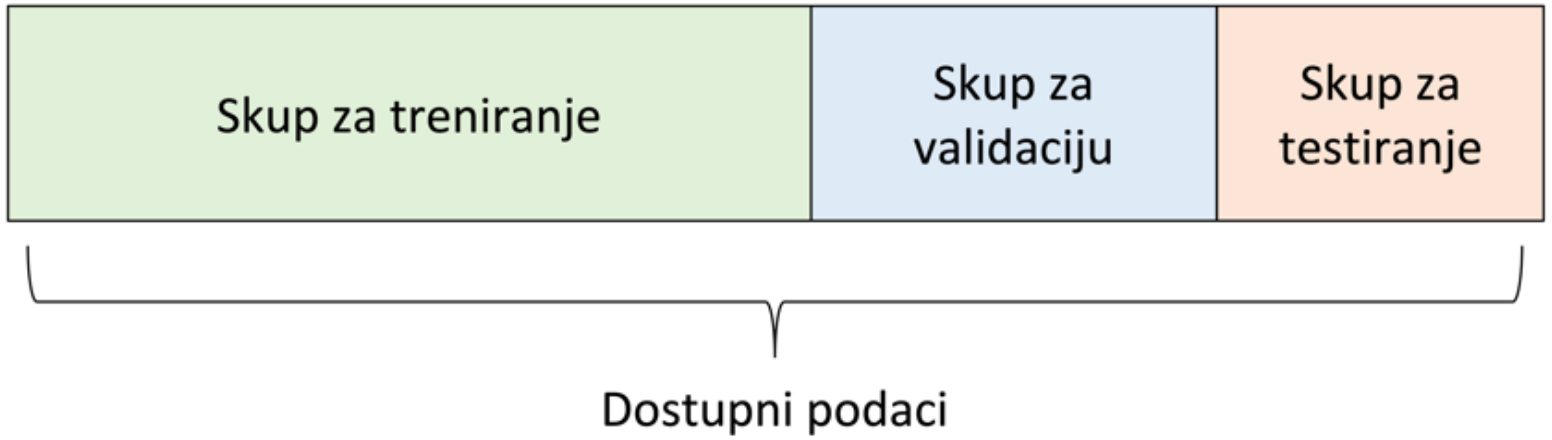

- Greška modela na skupovima za treniranje i validaciju

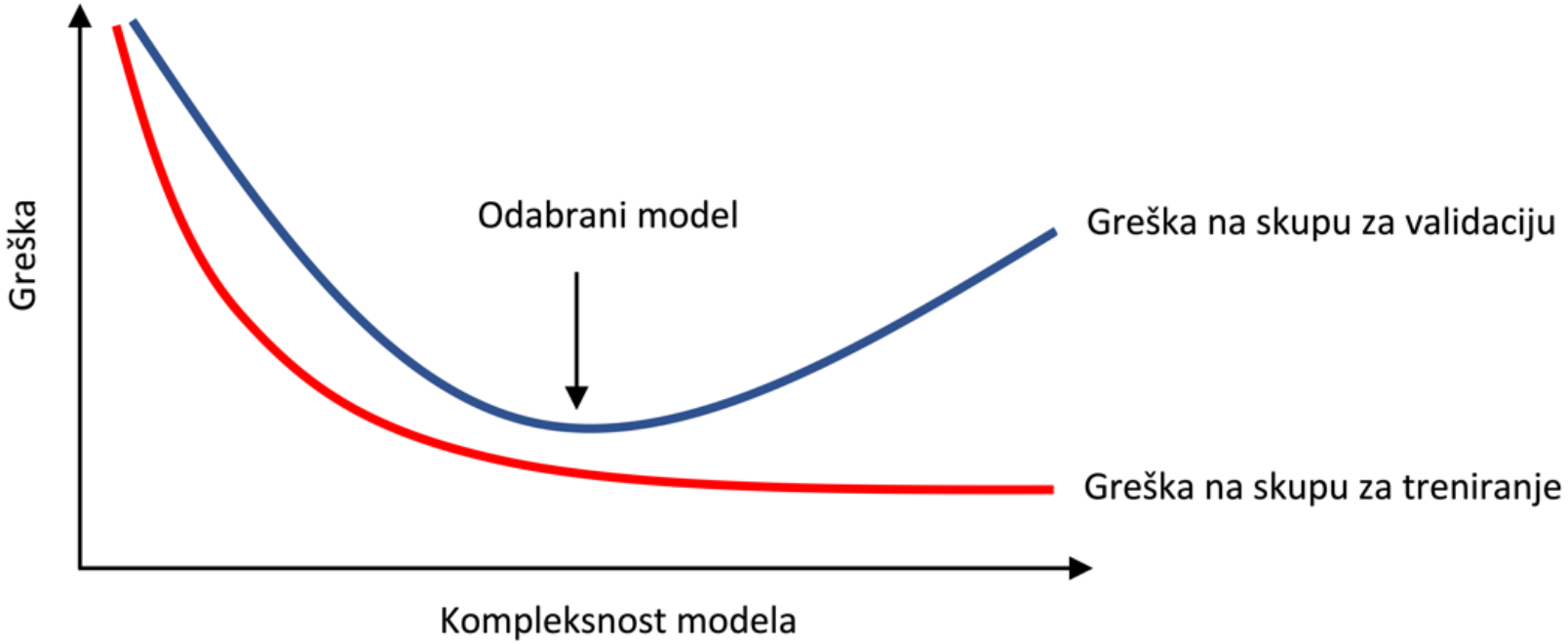

Modeli strojnog učenja

- Linearna regresija
- Logistička regresija
- Algoritam *k*-sredina
- Stroj potpornih vektora
- Stabla odluke
- Slučajne šume
- XGB
- (Duboke) neuronske mreže
- …

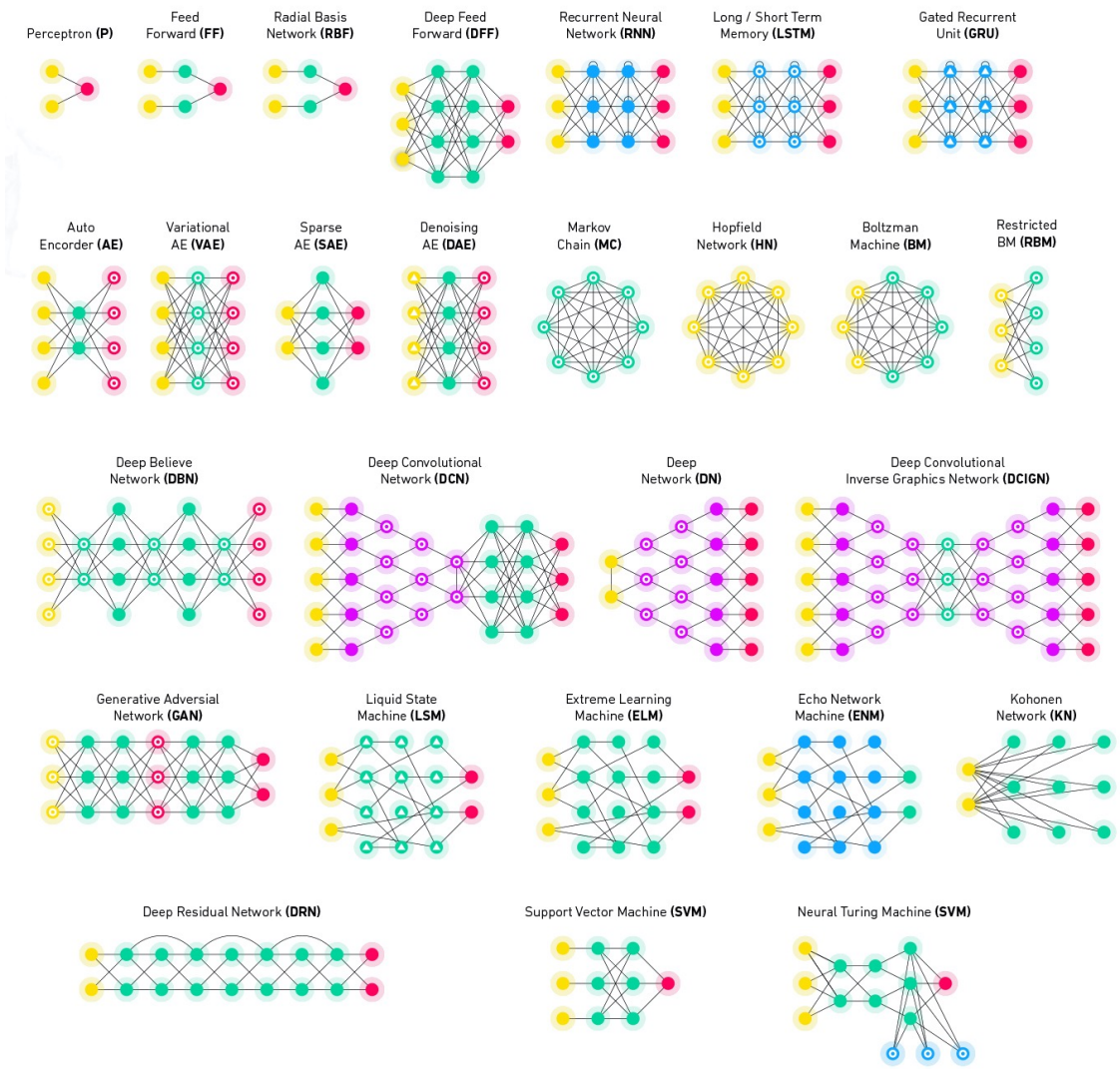

Modeli strojnog učenja s obzirom na kapacitet i količinu podataka

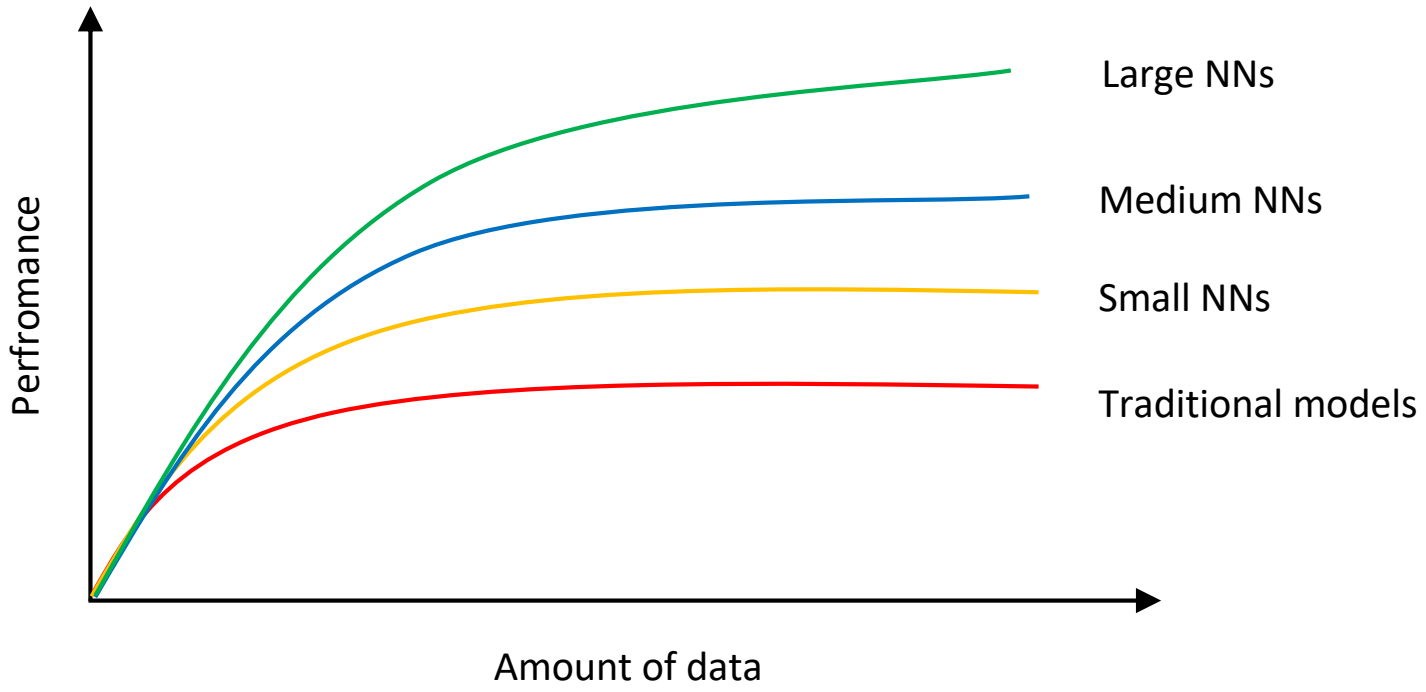

Primjer – regresija (članak Topcu i suradnici)

- Problem: procjena osmolalnosti mokraće
- Podaci za treniranje: 300 uzoraka pacijenata kojima je prethodno napravljena analiza mokraće
  - Prikupljeni ulazni podatci su: osmolalnost, provodljivost, specifična težina te vrijednosti proteina, glukoze, albumina, kreatinina i pH određenih test trakom
- Odabir značajki – četiri skupine značajki
  - A. Provodljivost,
  - B. Provodljivost, specifična težina,
  - C. Provodljivost, standardni parametri analize urina (glukoza, pH, proteini, specifična težina),
  - D. Provodljivost, prošireni parametri analize urina (glukoza, pH, proteini, specifična težina, albumin, kreatinin).

Primjer – regresija (članak Topcu i suradnici)

Grupa značajki	Metoda	Mjere performansi			
		Skup podataka	R^2	MAE	RMSE
Grupa A (Provodljivost)	AutoML GLM	Treniranje	0.60	102	140
		Testiranje	0.66	88	124
Grupa B (Provodljivost, specifična težina)	AutoML GBM	Treniranje	0.90	43	71
		Testiranje	0.83	56	87
Grupa C (Provodljivost, standardna analiza urina)	AutoML GLM	Treniranje	0.81	53	97
		Testiranje	0.79	57	99
Grupa D (Provodljivost, proširena analiza urina)	AutoML GBM	Treniranje	1.00	10	14
		Testiranje	0.83	54	88
Biokemijski izračun	Formula	Treniranje	0.88	51	83
		Testiranje	0.70	65	120
Izračun proizvođača	Formula proizvođača	Treniranje	0.60	109	157
		Testiranje	0.67	102	140

Primjer – klasifikacija (članak Zhou i suradnici)

- Problem: detekcija zamijenjenih uzoraka u kliničkom laboratoriju
- Podaci za treniranje: 500,000 rezultata hematoloških analiza iz dva različita laboratorija
  - Ulazne značajke – 22 parametra kompletne krvne slike
- Klasifikacijski problem
  - “1” – zamijenjeni uzorak pacijenta
  - “0” – točno klasificirani uzorak pacijenta

Primjer – klasifikacija (članak Zhou i suradnici)

Model	Osjetljivost	Specifičnost	Točnost	AUC
Duboka mreža vjerovanja	0.9295	0.9325	0.9310	0.9773
k-najbližih susjeda	0.9309	0.8878	0.9094	0.9455
Stroj potpornih vektora	0.9261	0.9196	0.9229	0.9678
Slučajna šuma	0.9117	0.9285	0.9201	0.9689
Logistička regresija	0.9247	0.8972	0.9110	0.9698
Naivan Bayesov klasifikator	0.9164	0.8322	0.8743	0.9509

Zaključak

Tradicionalni pristup

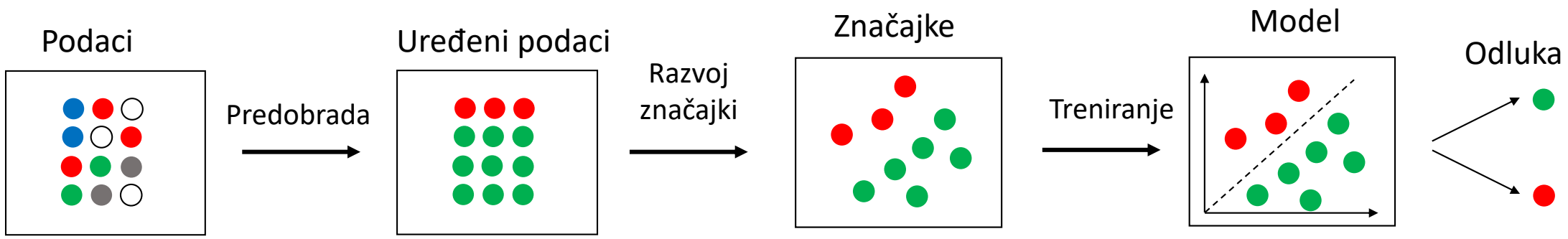

Duboko učenje